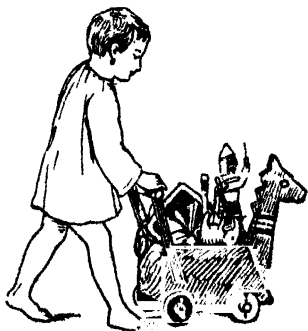

ਪਾਲ ਗੁਮਾਸਤੀ ॥ ਭੋਟੀ ॥

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૦૪૧૧ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ઝંપલપણડી.

વિષય મિટ્ટુ : ૮૪૩:૬-૨.

ચાલણગાડી

મેટી

જિજ્ઞાસુ

પ્રકાશક :
ત્રિકમલાલ મ. શાહ,
મહામાત્ર, ગુજરાત વિદ્યાપીઠ,
અમદાવાદ

સં. ૧૯૭૮

ચાલક માટી

માટી

નામ.....

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીમાર્ક સંગ્રહ

પગલું ૧૬

કાગડો કાકા કરે છે.

કોયલ કુઉ કુઉ કરે છે.

પોપટ પટે છે.

ચકલી ચકચક કરે છે.

કબુતર ઘૂ ઘૂ કરે છે.

કાખર કલખલ કલખલ
કરે છે.

લલેડું લલલલ કરે છે.

ટીટાડી ટીટી ટીટી કરે છે.
 બપૈયો પિયુ પિયુ બોલે છે.
 મોર મેઆઓ મેઆઓ
 કરે છે.

દેડકું ડરાઉં ડરાઉં કરે છે.
 હોણું ધુધુધુ કરે છે.
 ઉંદર ચું ચું કરે છે.
 મિત્તાડી મિંચાઉ મિંચાઉ
 કરે છે.

ઊંટ માંગરે છે.
 કુતરો ભસે છે.
 માય ભાંભરે છે.

ભેંસ રણકે છે.

ગધેદું ભૂંકે છે.

ઘોડો હાથહાળે છે.

બકરી બેં બેં કરે છે.

માખી બણબણે છે.

મચ્છર ગણગણે છે.

ભમરો ગૂંઝિં કરે છે.

સાપ ટુંકાંદો મારે છે.

સિંહ ગરજે છે.

આગગાડી છુકછુક કરે છે.

પગલું રજું

હું એક પક્ષી છું.
 મારે બે પાંખ છે.
 મારે બે પગ છે.
 મારે એક ચાંચ છે.
 તે ચાંચ લાંબી છે.
 તે કાળી પણ છે.
 મારો રંગ કાળો છે.

હું માળામાં રહું છું.
 હું ઝાડ ઉપર બેસું છું.

હું વાદળમાં ઉડું છું.
 હું જમીન ઉપર ચાલું છું.
 મને નહાવું બહુ ગમે છે.
 હું સારૂં રહું છું.
 હું ઝીણાં જીવડાં ખાઉં છું.
 મને લોકો પાકો કહે છે.
 મારો રાગ કોઈને
     ગમતો નથી.
 હું કાકાને બોલાવું છું.
 કહો બાપ,
     મારું નામ શું હશે ?

વીસામે રલો

દહીં રોટલો

રસ રોટલી

શીરો પુરી

દાળ ભાત

શાક પાંદડું

પાન સોપારી

ફળ ફૂલ

પગલું ડબ્બું

મને કાળી ગાય ગમે છે.

મને કેસરી સિંહ ગમે છે.

મને પોપટની ચાંચ ગમે છે.

મને મોરની કળા ગમે છે.

મને કોયલનો સૂર ગમે છે.

મને ગુલાબનું ફૂલ ગમે છે.

મને આંખાનો મોર ગમે છે.

મને ભૂરું આકાશ ગમે છે.

મને પૂનમનો ચાંદો ગમે છે.

મને ઉગતો સૂરજ ગમે છે.

મને વહેતી નદી ગમે છે.

મને ધોળો રંગ ગમે છે.

મને તુલસીનો છોડ ગમે છે.

મને કાંતવું બહુ ગમે છે.
 મને વણવું પણ ગમે છે.
 મને આટાપાટાની રમત
 ગમે છે.

મને સતાર સાંભળવો ગમે છે.
 મને કૂદવું ગમે છે.
 મને નાચવું પણ ગમે છે.
 મને ગાવું તો બહુ ગમે છે.
 મને કામ કરવું ગમે છે.
 મને વાળવું ગમે છે.
 મને રાંધવું ગમે છે.
 મને ભણવું પણ ગમે છે.

મને ખાદીની ટોપી ગમે છે.
 બેનને ખાદીની ચોળી
 ગમે છે.

મને લીલું લીલું ખેતર
 ગમે છે.

મને નાનકડું ઘર ગમે છે.

મને મારી બા ગમે છે.

મને મારા બાપા પણ
 ગમે છે.

મને મારી નાની બેન
 બહુ જ ગમે છે.

વીસામે રબે

ગંગા

યમુના

ગોદાવરી

સરસ્વતી

નર્મદા

સિન્ધુ

કાવેરી

પગલું ઠથું

હું રોજ સવારે વહેલો

ઉઠું છું.

ઉઠીને હું માખાપને પગે

લાગું છું.

પછી હું દાતણ કરું છું.
 દાતણ કરીને ન્હાઉં છું.
 ન્હાઈને પૂજા કરું છું.
 પછી હું દૂધ પીઉં છું.
 પછી હું વાંચું છું.
 પછી હું લખું છું.
 પછી હું બેન સાથે રમું છું.
 રમીને હું જમું છું.
 પછી હું શાળાએ જાઉં છું.
 શાળામાં હું ભણું છું.
 ભણીને હું ઘેર આવું છું.
 પછી હું કંઈક ખાઉં છું.

પછી હું ઝેડીદો રમું છું.
 ઝેડવાર મોઢદાંડીએ રમું છું.
 પછી હું હાથપગ ઘોડિં છું.
 પછી હું રામ રામ બોલું છું.
 પછી હું વાળુ કરું છું.
 રાતે ભાઈબેન સાથે રમું છું.
 પછી હું માની વારતા
 સાંભળું છું.

પછી હું સુઈ જાઉં છું.
 સવારે હું વહેલો ઉઠું છું.

પગલું પમું

મારી બાનું નામ ગંગા છે.
એ મને ભારતી નથી.

મને એ વઢતી પણ નથી.
 એ મને રોજ ખચી લે છે.
 એ મને સારું સારું
 ખવડાવે છે.

મને ગમે તે કામ કરવા
 દે છે.

મને ખાદીનાં લુગડાં
 આપે છે.

મારી સાથે તે રોજ ગાય છે.
 રોજ મને સાંજે સાંજે વારતા
 કહે છે.

મારે વાંસે તે રોજ હાથ
ફેરવે છે.

તેને હું રોજ પગે લાગું છું.
હું તેનું બધું કામ કરું છું.
હું તેને ગળે વળગી પડું છું.
તેને ગાલે બચી ભરું છું.
રોજ તેના ખોળામાં
બેસું છું.

તેને ખુબ દાંત કઢાવું છું.
મારી બા મને બહુ ગમે છે.

વીસામેઃ ઝળે

મા'આપ

માતા પિતા

કાકા મામા

ભાઈ બહેન

મા દીકરી

બાપ બેટા

ભાઈ ભાભી

રામ લક્ષ્મણ

કૌરવ પાંડવ

પગલું ફરું

સાકર ગળી લાગે છે.

બબલીના બોલ મીઠા
લાગે છે.

મીઠું ખાઈ લાગે છે.

આમલી ખાટી લાગે છે.

કાચી કેરી પણ ખાટી
લાગે છે.

પાકી કેરી ગળી લાગે છે.

મરચું તીખું લાગે છે.

લીમડો કડવો લાગે છે.

સૂંઠ પણ તીખી લાગે છે.

વજના ખોલ તીખા લાગે છે.

મેથી કડવી લાગે છે.

કાંચકું પણ કડવું લાગે છે.

વળી કરીયાતું પણ કડવું
લાગે છે.

પપૈયું મીઠું લાગે છે.

ડેળાં ગળ્યાં લાગે છે.

દાડમની છાલ તુરી લાગે છે.

મીઠા વિનાનું શાક મોળું
લાગે છે.

પગલું ઉમું

હજાદળ પીળી છે.
ગુલાબ ગુલાબી છે.

પાંદડું લીલું છે.
 કાચી કેરી લીલી છે.
 પાકી કેરી પીળી છે.
 કાચાં બોર પીળાં છે.
 પાકાં બોર રાતાં છે.
 કાગડો કાળો છે.
 મેશ કાળી છે.
 કાલસો કાળો છે.
 વાંદરાનું મોં કાળું છે.
 માંકડાનું મોં રાતું છે.
 દૂધ ધોળું છે.
 ચાંદો ધોળો છે.

૩ ઘોળું છે.
 ચાક ઘોળો છે.
 ચોપટની ચાંચ રાતી છે.
 ચણોઠી રાતી છે.
 ચણીબોર રાતાં છે.
 લોઢી રાતું છે.
 આકાશ ભૂરું છે.
 પારેણું ભૂરું છે.
 તાંબું રાતું છે.
 પીતળ પીળું છે.
 સોનું પણ પીળું છે.
 રૂપું સફેદ છે.

વિસામો ટથે।

પીળું હળદર
કાળું મેશ

ઘોળું દૂધ
 રાતું ગલ
 લીલું છમ
 ગાળું મધ
 ખાટું આમલી
 ખાડું ઉસ
 તીખું આગ
 કડકું ઝેર
 મોળું છાણ

પગલું ટમ્બું

આંબે કેરી લટકે છે.
 આમલીએ કાતરા આવે છે.
 લીમડે લીંબોળી બેસે છે.
 વડને ટેટા થાય છે.
 બાવળને પરડા થાય છે.
 બોરડીને બોર આવે છે.
 ગુંદીએ ગુંદાં આવે છે.
 કેળ ઉપર કેળાં બેસે છે.
 જાંબુડે જાંબુ આવે છે.

પગલું દમું

બા મને નવો રેંટીયો લઈ
દઈશ ?

નાનકડો અપાવજે હોં.
બચુનો રેંટીયો બહુ સારો છે.

એની બાએ એને રંગાવી
દીધો છે.

પણ મને એવો લીલો રંગ
નથી ગમતો.

મને તો રાતો રેંટીયો બહુ
ગમે.

બા, મને રેંટીયાનું ગીત
આવડે છે.

કાંતતાં કાંતતાં હું ગાઈશ.

બા, નવો રેંટીયો ઝટ લઈ
દેજે હોં.

લાકડાની કુકડી ને લોઢાની ચાંચ;
આખો દહાડો ફરે ત્યારે ઇંડાંમુકે પાંચ.

એ શું હશે ?

ભમે ભમે પણ ભમરો નહિ,
ને કોટે જનોઈ પણ ગ્રાહણ નહિ.
લોટ ખાય પણ આવો નહિ,
ને તેલ ચડે પણ હનુમાન નહિ.

એ શું હશે ?

પગલું ૧૦મું

ચાલો બેન, આજે આપણે
ગાઈશું ?

હા, ચાલો.

તમે ગીત ગવડાવશો ?

હા, હું ગવડાવીશ.

ગાઓ ત્યારે.

હા, હું ગાઉં ને તમે ઝીલો.

ગીત

મારો છે મોર, મારો છે મોર,
 મોતી ચરંતો મારો છે મોર.
 મારી છે ઢેલ, મારી છે ઢેલ,
 મોતી ચરંતી મારી છે ઢેલ.
 મારો છે મોર, મારો છે મોર,
 ડાળોમાં બેસનાર

મારો છે મોર.

મારી છે ઢેલ, મારી છે ઢેલ,
 માળામાં બેસનાર

મારી છે ઢેલ.

મારો છે મોર, મારો છે મોર,
રાજનો માનીતો

મારો છે મોર.
મારી છે ઢલ, મારી છે ઢલ,
રાણીની માનીતી

મારી છે ઢલ.
બોલે છે મોર, બોલે છે મોર,
સોનાને ટોડલે બોલે છે મોર.
બોલે છે ઢલ, બોલે છે ઢલ,
રૂપાને પારણે બોલે છે ઢલ.

પગલું ૧૧મું

મારે બે હાથ ને બે પગ છે.
હાથે ચાર આંગળાં ને એક
અંગુઠો છે.

પગે ચાર આંગળાં ને એક
અંગુઠો છે.

આંગળે આંગળે નખ છે.

અંગુઠે અંગુઠે નખ છે.

મારે બે કાન છે ને બે
આંખો છે.

આંખો ઉપર બે ભ્રમર છે.

ભ્રમર ઉપર કપાળ છે.

મારે બે હોઠ ને બે ગાલ છે.

મારે બે કાણી ને બે ઘુંટણ છે.

મારે બે હથેલી ને બે
પાની છે.

મારે એક માથું ને એક
નાક છે.

મારે માથે વાળ છે.

નાકને બે નસકેરાં છે.

મારે એક મોઢું ને તેમાં
વણા દાંત છે.

મોઢામાં એક કાંખી જીભ
પણ છે.

મારે એક દાઢી છે.

મારે એક ડોક ને એક
છાતી છે.

મારે એક પેટ છે.

પગલું ૧૨મું

આંખથી હું જોઉં છું.

નાકથી હું સુંઘું છું.

કાનથી હું સાંભળું છું.

દાંતથી હું ચાવું છું.
 મોઢાથી હું બોલું છું.
 જીભથી હું ચાપું છું.
 હાથથી હું ઝાલું છું.
 પગથી હું ચાલું છું.

આંખ વિના જોવાય નહિ.
 નાક વિના સુંવાય નહિ.
 મોઢા વિના બોલાય નહિ.
 જીભ વિના ચાપાય નહિ.
 હાથ વિના ઝાલાય નહિ.
 પગ વિના ચલાય નહિ.

વીસામે પ મે

ધોડા ગાડી
એર ઝાંઝર

માકડ ચાંચડ

ગીલી દંડા

ગેડી દડો

સઘ સુતાર

વાંચી મોચી

રાજ પાટ

નદી નાળાં

થાળી વાટકો

ખેતર પાદર

ગાડી બાડી

ઘોડો બોડો

બારી ફારી.

પગલું ૧૩મું

સૂરજ એક છે.

આંખો બે છે.

ત્રિશૂળની અણી ત્રણ છે.

માયના આંચળ ચાર છે.

હાથનાં આંગળાં પાંચ છે.

ભમરાના પગ છ છે.

વાર સાત છે.

કરોળીયાના પગ આઠ છે.

નોરતાં નવ છે.

રાવણનાં માથાં દશ છે.

પગલું ૧૪૫

બ્રાહ્મણ વેદ ભણે છે.
 રાજા શિકાર ખેલે છે.
 કણુખી ખેતર ખેડે છે.
 વાણીયા વેપાર કરે છે.
 ઢંડ ખાદી વણે છે.
 ઘોખી કપડાં ધુએ છે
 સોની સોનું ઘડે છે.

મોચી જોડા શીવે છે.
 હજમ હજમત કરે છે.
 લુહાર લોહું ઘડે છે.
 દરજી લુગડાં શીવે છે.
 સુતાર સાકડું ઘડે છે.
 ભરવાડ ઢાર ચારે છે.
 પખાલી પાણી લાવે છે.
 તંબોળી પાન વેચે છે.
 ભોઈ પાલખી ઉપાડે છે.
 કુંભાર ઘડો ઘડે છે.
 ઘોખીડા કુચે છે,
 ખજખજ પાણી જાય છે.

પગલું ૧૫મું

મારે ઘેર એક બિલાડી છે.

તે કાબરી છે.

તેને ચાર પગ છે.

પગે તીણા નખ છે.

એનું નાક ચીણું છે.

એને ઘોળી ઘોળી મૂછ

પણ છે.

તેનું શરીર સુંવાળું છે.

તે લપાટી લપાટી ચાલે છે.

તે મિંચાઉ મિંચાઉ બોલે છે.

તે રાજ થાય તો પૂંછડી
પટપટાવે છે.

તે ખીજાય તો ધુર ધુર
બોલે છે.

ખડુ ચીડાય તો નહોર પણ
મારે છે.

તેને દૂધ ભાવે છે.

પણ તેને ઉંદર તો ખડુ જ
ભાવે છે.

તે વાઘની જેમ ચાલે છે.

વાઘ જેવા તેના નખ છે.

તેની ચામડી વાઘ જેવી છે.

વાવની જેમ તે ખીજય છે.
 વાવની જેમ તે જલથી
 ચાટે છે.

વાવને ભાવે તે તેને
 ભાવે છે.

વાવ એ જાણે મોટા ખિલાડો.
 ખિલાડી વાવની માશી છે.
 તેનું એક ગીત છે.

હું તમને ગાઈ બતાવું ?
 હા, ગાઈ બતાવોને.
 સૌ સાંભળો—

પગથું '૧૬' મું

બીલ્લી વાઘ તણી મારી,
જોઈને ઉંદર જાય નારી.

ચામડી ઉપર ચટાપટા ને
પુંછડી પટપટ થાય.
ખૂણા વચાળે ખોળી ખોળીને
ઉંદર ખટપટ ખાય.

બીલ્લી વાઘ તણી મારી,
જોઈને ઉંદર જાય નારી.

પગલું ૧૭મું

બા, કુતરાની ચાનકી દે ને.

મારે મોતીયાને નાખવી છે.

આ લે તૂ તૂ, રોટલો રોટલો.

આ લે મોતીયા મોતીયા,

ચાનકી ચાનકી.

બા, જો તો, કેવો પુંછડી

હસાવે છે ?

ભાઈને દાંત કાઢતાં ન
 આવડે, એટલે પુંછડી
 હસાવે છે.

મોતીયા, ઝીલતાં આવડે છે ?
 કડકો ઉડાડું છું. ઝીલી
 લેજે હોં.

શાખાશ મોતીયા, શાખાશ.
 બીજો કડકો. જોજો ચુકતો
 નહિ.

શાખાશ, શાખાશ,
 મારા મોતીયા સાવજ,
 શાખાશ !

વિસામો ફૂલો

સો આંખા, સો આંખલી,
 બસે ધીજાં ઝાડ;
 કોર વિનાનું પાંદડું,
 રાજ ભોજ કરે વિચાર.

—એ શું ?

પગલું ૧૮મું

હું તમને એક વાત પૂછું?

હા, પૂછો.

તમે ગાય જોધ છે ?

હા, મેં વણીયે ગાયો

જોધ છે.

તમારે ઘેર ગાય છે ?

હા, મારે ઘેર ગોરી

ગાય છે.

એમ ? ત્યારે તમારી ગાયની
વાત તો કરો.

એને એક વાછડી છે.
તે મને બહુ વાલી
લાગે છે.

હું તેની જોડે રમું છું.
વાછડી બહુ ઠેકડા મારે છે.
અમારી ગાય તેને ચાટે છે.
વાહ, તમારી વાછડી મને
બતાવજો.

વાર, તમારી ગાયનો રંગ
કેવો છે ?

અમારી ગાયનો રંગ
રાતો છે.

ને તમારી વાછડીનો ?

એ તો ઘોળી ઘોળી દૂધ
જેવી છે.

તમે કાળી ગાય જોઈ છે ?

હા જી. તમારી ગાય કાળી જ
છે તો.

તમે તેને ઓળખો છો ?

એના કપાળમાં ઘોળો ચાંદો
છે એ જોયો છે ?

હા હા, બહુ રૂપાળો
સાગે છે.

વાર, તમે ગાયનું દૂધ તો
રોજ પીતા હશો ?

હા, મારી વાટછીમાં
દેવડાવીને પીઉં છું.
તમારી ગાય શીંગડું મારે ખરી?
ના, એ તો બહુ ભલી છે.
હું તો એને ગળે ટીંગાઉં છું.
એ ગાયમાતા કહેવાય હોં.
એની પૂજા કરજો.

કાળી ઘોળી રાતી ગાય,
 પાણી પીયે ચરવા જાય;
 ચાર પગે ને આંચળ ચાર,
 વાછરડાં પર હેત અપાર.

પગલું ૧૯મું

બા, આજે મારે નખ
ઉતરાવવા છે.

કેમ ?

મને ગિજીભાઈએ કીધું છે,
કે મોટા નખ લઈને
શાળામાં ન અવાય.

ઠીક, હું હમણાં ઉતારી
આપું છું.

પણ બા, કાલે મને ધોયેલાં
કપડાં પહેરાવજે હોં.
અને માથે પણ નવડાવજે.
ગિજુભાઈ કહે છે કે મેલાં
કપડાં ન પહેરાય.

વાહ, તારા ગિજુભાઈ તો
ભારે લાગે છે.
લે, અમારા ગિજુભાઈ તો
બહુ ડાહ્યા છે.
તે કહે છે કે મોંમાં આંગળી
ન નખાય.

કોઈ લુગડું ચાવે તો પૂછે
 છે કે લુખ લાગી છે ?
 અમારા હાથ બગડે તો
 અમને ધોવડાવે છે.

તેમણે કહ્યું છે કે ખાઈને
 રોજ કોગળા કરવા,
 નહાઈને રોજ સૂરજને પગે
 લાગવું,
 રાતે વહેલા સુઈ જવું,
 સવારે વહેલા ઉઠવું.

ઓહો, તારા ગિજુભાઈ તો
 બહુ સારા.

વીસામે ૭મે

એક જનાવર ભરડ,
 એની ચાંચ બોલે ચરડ;
 એનું માથું મડદાલ,
 એની પુછડી પંદર હાથ.

—એ શું ?

આટલેક ઝાડવે
 શીદીભાઈ હીંચકે.

—એ શું ?

પગલું રંભું

મોર મોર, પીંછું દે.
 દાણા નાખું, પીંછું દે.
 દૂધ પાઉં, પીંછું દે.
 તારું પીંછું બહુ ગમે.
 મોર ઉડી ગયો.

આવજે મોર,
પીંછું નહિ લઉં.

દાણા ચણજે,
પીંછું નહિ લઉં.

દૂધ પીજે,
પીંછું નહિ લઉં.

મોર ઉડતો આવ્યો,
મોર કુદતો આવ્યો,
મોર નાચતો આવ્યો.
મોરે કળા કરી.

પગલું ૨૧મું

મારે એક બાગ છે.
તેમાં વણાં ફૂલ ખીલે છે.

ડાલરનાં ફૂલ ઘોળાં થાય છે.

જુધનાં ફૂલ પણ ઘોળાં છે.

કરેણનાં ફૂલ પીળાં થાય છે.

કરેણનાં ફૂલ રાતાં પણ

હોય છે.

ગુલાબનાં ફૂલ ગુલાબી છે.

ચંપાની વાસ સારી

આવે છે.

ચમેલી જુધની બેન છે.

મોગરાની વાસ મીઠી છે.

બધાંય ફૂલો ઘણાં સુંદર છે.

પણ સૌથી સુંદર તો

ગુલાબ છે.

એની વાસ સૌથી સરસ

આવે છે.

એને હું કદી તોડતો નથી.

છોડ ઉપર જ એ સુંદર

લાગે છે.

હું એને છોડ ઉપરથી

સુંઘું છું.

ફૂલોને તોડીને સુંઘવાં

મને તો ગમે નહિ.

પગલું રરમું

તમે કોઈ વાર ગધેડું

જોયું છે ?

હા, મેં ઘણી વાર ગધેડું

જોયું છે.

ક્યાં જોયું છે ?

કુંભારને ઘેર જોયું છે.

કુંભાર ગધેડાં શું કામ

રાખતો હશે ?

તેના ઉપર માટી ભરવા.

માટીને કુંભાર શું કરતો

હશે ?

આપણે માટે તે માટીના

ઘડા ઘડે છે.

આપણે માટે તે માટીનાં

નળીયાં કરે છે.

વળી આપણે માટે તે

માટીની ઇંટા પણ

પાડે છે.

ગધેડું તમને ગમે ખરું ?
 ના ના, એ તે કેને ગમે ?
 કેમ ?

એ હાંચી હાંચી કરીને
 ભુંકે છે.

એના કાન લાંબા ટેડ છે.
 મને તો ગધેડું ન ગમે.

તમે ઠીક લાગો છો.
 તમારું કામ કરીને ખીચારું
 મરી જાય,
 પણ તમને તે ગમે નહિ.

વીસામો ટમો

આવ રે વરસાદ,
 ઘેખરીયો પરસાદ,
 ઉની ઉની રોટલી ને
 કારેલાંનું શાક.

આવ રે વરસાદ,
 નેવલે પાણી,
 નઠારી છોકરીને
 દડકે તાણી.

ગઢ લીંબય,
 ગઢનાં કાંગરાં લીંબય,
 હાથી છપ્પ છપ્પ ન્હાય,
 ચકલાં તરસ્યાં ન્હાય.

—એ શું ?

પગલું રૂઝું

ચાલો, આજે આપણે રમત
રમીયે.

કઈ રમત રમશું ?
તમને કઈ રમત ગમે છે ?
અમને તો ‘ ગણુગણુ
બોશલા’ ની રમત
ગમે છે.

મને પણ એ જ રમત
ગમે છે.

બહુ સારું, હવે આપણે
એ જ રમત રમીયે.

હું કાગડો થાઉં ?
ના, બેન તમે નહિ.

હું કાગડો થાઉં? મને
કાગડો થવું બહુ
ગમે છે.

હા, તમે કાગડા થાઓ.

હું કયાં સંતાઉં ?
પણે, પેલા ઝાડ પાછળ
સંતાઓ.

સૌ બેસી જાઓ, હવે હું
 ધાંકરી નાખું છું.
 હવે સૌ મારી સાથે
 બોલજો—

ગજ ગજ બોશલો,
 તેલ તેલ પળી;
 ઉઠ રે લાલ્લીયા,
 કુપડી બળી.

બળતી હોય તો બળવા દેજો,
 ઠરતી હોય તો ઠરવા દેજો,
 સખે રોટલો ખાવા દેજો,
 આવ રે મગડા કઠી પીવા.

એ કાગડ, કઢી પીવા
આવજે.

આવું છું હોં કે.

જેને છોકરાં, કાંકરી

બતાવશે નહિ.

કાગડે આવે ત્યારે

બધાંય બોલજે —

મારામાં કાંકરી બહુ ખુંચે છે,

મારામાં કાંકરી બહુ ખુંચે છે,

મારામાં કાંકરી બહુ ખુંચે છે.

પગલું રઠમું

કુલ રે કુલ, હાથી ભાઈ કુલ,
તારી મુંઢમાં કમળ ફૂલ.

કુલરે કુલ, હાથીભાઈ કુલ.

કુલરે કુલ, મકનીયા,
તારી મુંઢમાં કમળ ફૂલ.

હાથી ભાઈ કુલ,
કુલ, મકનીયા કુલ.

પમણું રમણું

નાના કાકા, તમારી સાકડી
લઉં ?

શું ક્ષીયે ભાઈ ?

મારે ઘોડો ઘોડો રમણું છે.
 ઠીક ત્યારે લે. પણ રમી
 રહે એટલે પાછી મુકી
 દેજે, હો.

સાફ, નાના કાકા.

મોતી બેન, તમારી પાસે
 નાડી છે તે દેશો ?

આ ઘોડાની લગામ
 કરવી છે.

ઘોડો ઘોડો રમણું લાગે
 છે, કેમ ?

હા, મોતી બેન ઝટ કરો.
 મારે ચોરને પકડવા જશું છે.
 હા, ભાઈ હા, તો તો કાંઈ
 ના પડાય ?

ચાલ ઘોડા ચાલ, દોડો દોડો.
 એ બાળુ બાળુ, કોરે ખસો
 કોરે ખસો.

ઘોડો આવે છે, ઘોડો
 આવે છે.

તખડાક તખડાક તખડાક.

વીસામો દમો

કાકા રે મેં કૈતકં લીકું,
 સૂકે લાકડે જઈ યેકું,
 ચાંચ છે પણ ચણવું નથી,
 એ જનાવર મરવું નથી.
 —એ શું ?

જાનમાં બેઠએ, ને
 સુરજમાં સોધએ.
 બે મળીને એક નામ,
 કહો પંડ્યાણ કયું ગામ ?

અરૂંપરૂં થાય,
 એક રૂએ ને બીજું મંગળ ગાય.
 —એ શું ?

પગલું રફમું

આને હું શાકપીઠમાં
ગયો હતો.

શાકપીઠમાં વણું શાક
વેચાતાં હતાં.

એક જણ કાળાં કાળાં
રીંગણું વેચતો હતો.

એક જણ લાંબી લાંબી
ભાગરી ચેચતો હતો.

બટાટાં અને કુળીના મોટા
ઢગલા હતા.

સુરણની ગાંઠનો તો મોટો
ડુંગરો હતો.

એક દુકાને તાંદળજની
ભાજ હતી.

તે તાજ હતી.

મેથીની ભાજ વાસી હતી.

સરગવાની શીંગો કોઈ કોઈ
દુકાને દેખાતી હતી.

આજે આહુ ઝેથમીર મળતાં

જ ન હતાં.

પપૈયાં ને બોર વણાં સોંધાં

હતાં.

પણ દાડમ વણાં જ મોઢાં

હતાં.

કાછીયાઓ ઘાંટા પાડીને

શાક વેચતા હતા.

શાકપીઠમાં ઘોંઘાટ બહુ જ

થતો હતો.

માણસો ભેગાં ગાયો ને

બકરાં પણ ફરતાં હતાં.

વીસામે ૧૦મે

અમે હિન્દી, હિન્દી, હિન્દી,
છે હિન્દ અમારો દેશ.

જય જય ગરવી ગુજરાત,
જય જય ગરવી ગુજરાત.

ગુણવંતી ગુજરાત,
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.
નમીયે નમીયે માત,
અમારી ગુણવંતી ગુજરાત.

પગલું રહ્યું

તમે સિંહ જોયો છે ?
હા, મેં સિંહ જોયો છે.
ક્યાં જોયો છે ?
ભાવનગરના બાગમાં.

તે કેવડો હોય છે ?

મોટા વાછડા જેવડો.

અને રંગે કેવો હોય છે ?

રંગે ઉંટ જેવો હોય છે.

સિંહની ડોકે લાંબા લાંબા

વાળ હોય છે.

તેને કેશવાળી કહે છે.

સિંહની કેડ પાતળી હોય છે.

સિંહ હાથીને પણ પહોંચી

જાય.

સિંહ વનનો રાજા કહેવાય છે.

તેનો ઠાઠ રાજા જેવો હોય છે.

સિંહ શું ખાતો હશે ?
 ભુખ લાગે એટલે
 જનાવરનો શિકાર
 કરે છે.

માણસને નહિ ખાતો
 હોય ?

હાથ આવે તો માણસને
 ય ન છોડે.

ત્યારે તમને કેમ ન
 ખાઈ ગયો ?

એ તો પાંજરામાં હતો.

એ ઘાસ ખાય કે નહિ ?

સિંહ તે ઘાસ ખાય ?

પગલું રહ્યું

ભાઈ, ઘોઘામાં તેલ પુરાવી
આવ્યો કે ?

હા બા, ઘોઘામાં તેલ પુરાવી
આવ્યો.

કાણે કાણે પુર્યું ?

જમના માશીએ તેલ પુર્યું:

ને વિજુ માશીએ તેલ પુર્યું.

વજી ક્રોધએ તેલ પુર્યું ?

અરે એમનું નામ તો ભુલી

ગયો.

એમણે પણ તેલ પુર્યું હતું.

તમે ઘોઘાનું ગીત બોલતા

હતા કે ?

હા, હા, અમે બધાય ઘોઘાનું

ગીત બોલતા હતા.

તને એ ગીત આવડે છે ?
 કેમ ન આવડે ? બોલી જઈ ?
 હા, બોલી જ નેહએ, કેવુંક
 આવડે છે ?

ઠીક હું બોલું છું. કાન
 દધને સાંભળજે.

બોધા બોધા બોધ સલામ,
 નાથીબાઇના વીર સલામ.
 પહેરે પટાળાં આઠ ચીર,
 ગાદીયાની ગાળી વાગી,
 જમ ગાદીયા નામે.

ધુધરીના ધમકાર,
 ટાકરીના ટમકાર,
 આગલો ખંડુકદાર,
 પાછલો ચોડીદાર,
 તેલ દે,
 ધુપ દે,
 ખાવાને ખદામ દે,
 તેરા બેઠા શવતા રહે.

અલ્યા આવડે છે તો ખરું.
 ન કેમ આવડે ?

ઠીક ઠીક, પણ
 ‘આજ દીવાળી કાલ દીવાળી’
 બોલતાં આવડે છે ?

એમાં તે શું આવડતું હતું.
લેને બોલી બતાવું.

આજ દીવાળી, કાલ દીવાળી,
ગામનાં છોકરાં ખાય મુંવાળી.
મેઘ મેઘ રાખ,
દીવાળીના બાજરા તાખ.

વાહ, તને તો બધુંય
આવડતું દેખાય છે.
ત્યારે એમ ! મને તે ન
આવડે એમ હોય ?
આવ, આવ, તને એક
બચી લઉં.

વીસામો ૧૧ મો

રામ લક્ષ્મણ

ભરત શત્રુઘ્ન

રામ લક્ષ્મણ બાનકી,

જે બોલો હનુમાનકી.

યુધિષ્ઠિર ભીમ

અર્જુન સહદેવ

નકુળ

પાંચ પાંડવ ને સો કૌરવ

પગલું રટમું

બેન, હું તમને એક ઉખાણું
નાખું?

હા ભાઈ, નાખોને.

વારૂ, ત્યારે લંકાના દોરા
લાવી આપો.

ઓ હા ! આ તો સહેલું છે;
સાંભળો —

વેલ છે વાંકડી, બળદ છે ગેરા,
જશુ' લંકાએ ને લાવશું દારા.

ત્યારે હવે બીજું નાખું ?

હા, નાખો.

ભગવાનના હાથમાં કુંચી
લાવી આપો.

ભાઈ, આ તો અવરૂં
ઉખાણું છે.

મને નથી આવડતું. તમે જ
કહો તો.

ઠીક ત્યારે હું કહું.

એક કોઠામાં બત્રીસ કોઠા,
તેમાં રમે નાના મોટા.

નાને મોટે નાખી ગાળી,
ભાંગી દે હરણાંની ટાળી.

હરણ ખાય હેરા ફેરા,
ભાંગ્યાં દે દલ્હીનાં ઢેરાં.

દલ્હી ઉપર આણપાણ,
ભાંગી દે લોહાની માણ.

માણ ઉપર માતી,
બીબી બચ રેતી.

બીબીના હાથમાં ધોકો,
ફેડયો મીયાંનો હોકો.

હોકો બોલો રામ રામ,
ત્યાંથી આવ્યા વીરમગામ.

વીરમગામના આરા તારા,
ત્યાં દીઠા સોનાના ભારા.

ભારા ઉપરાઉપર કરી,
સો સો તરવાર પાથરી.

એક તરવાર ઉંચી, ને
લગવાનના હાથમાં કુંચી.

ભાઈ, હવે મારો વારો.
હું તમને એક વરત નાખું.
બોલો, લંકાનો લોટ લાવી
આપો.

અરે રામ ! આમાં તે શું
નાખ્યું ?

રાતાં બગલાં રણે ચડ્યાં,
પાણી દેખી પાછાં વળ્યાં.

એક બગલાનો ભાંગ્યો હોઠ,
લાવ્યા રે લંકાનો લોટ.

બરાબર છે. પણ હવે તો
મને ઉંઘ આવે છે.

હવે કાલે બીજાં ઉખાણાં
નાખીશું.

ઠીક બેન, ચાલો ત્યારે
આપણે ઉંઘી જઈએ.

वीसामो १२मो

सा
रे
अ
भ
प
ध
नी
सा

सा
नी
ध
प
भ
अ
रे
सा

દાડા દાડા દાડા દાડા
 દાડા દાદિડ દાદિડ દાડા

ધા ધા ધિન્ તા
 કિટ ધા ધિન્ તા
 કિટ તક ગદિ ગન

‘પગલું’ ડૉઝ’

—

ચાલો છોકરાઓ આપણે
રમત રમીયે.

શેની રમત રમીશું ?

છોકરા રે હો રે, ની.

કાણુ રમાડશે ?

હું રમાડીશ.

હેઈ, ત્યારે તો બહુ મજા
પડશે.

ઉભા રહો, એક બે કુદકા
મારી લઉં.

ચાલો મારી સામે સૌ ઉભા
રહો.

હવે હું બોલું છું.

છોકરા રે.

હો રે.

વોરો આવ્યો.

શું શું લાવ્યો ?

ડાબલી લાવ્યો,

ડુબલી લાવ્યો.

પાન સોપારી,

પાનનાં બીડાં,

ભગરી ભેંસ,

ભુરીયો પાડો.

જેનાં ભાઈ બાપ વાલાં

હોય તે પેલા ઝાડને

અડી આવે.

ભાઈ, હું પહેલો અડી
આવ્યો.

ભાઈ, હું બીજો છું.

અને ભાઈ, હું ત્રીજો છું,
હો કે.

હા બરાબર. ચાલો હવે
ફરી વાર.

છોકરા રે.

હો રે.

વોરો આવ્યો.

શું શું લાવ્યો ?

ડાબલી લાવ્યો,

ડુબલી લાવ્યો.

પાન સોપારી,

પાનનાં બીડાં.

ભગરી ભેંસ,

ભુરીયો પાટો.

જેનાં ભાઈ બાપ વાલાં

હોય તે પેલા થાંભલાને

અડી આવે.

ભાઈ, અમે સૌ અડી આવ્યાં.

ઠીક, ત્યારે હવે કાલે રમીશું.

બહુ સારું, કાલે વાત.

પગલું ૩૧મું

બેન, ઘર ઘર રમશું ?

હા બેન ચાલો રમીયે.

આ ખુણામાં આપણું ઘર.

આ ખાટલો છે તે આપણી
ભીંત.

તે હવે મારો ચુલો લઈ
આવું.

મેં પણ રમકડાં બનાવ્યાં છે
તે લાવું છું.

આ આપણે થાળી વાટકે.

આ તપેલી ને આ કડછી.

હવે શું બાકી રહ્યું ?

ધંટી રહી.

હા, અને પાણીનું બેડું રહ્યું.

એ તો હું હમણાં બનાવી

દઉં છું.

તું એ કરે ત્યાં હું મારી

ઢોંગલી લઈ આવું ?

હા બેન, જા જા. ઢોંગલી

વિના ધર ધર રમાય ?

હવે કંઈ રહ્યું ?

ખરું છે તે તો રહી ગયું.

શું વળી ?

ખાવાનું.

અલ્યા હા. બેન, ખોટું

ખોટું ખાવાનું કરીશું

કે સાચું સાચું ?

આજ તો ખોટું ખોટું જ

કરીયે.

કાલ મારી બા ભાગ દેશે તો

રાખી મુઝીશ.

હું પણ રાખી મુઝીશ.

પગથું ડાઘું

બા, બા, આજે પેલી
 છોકરીઓ કેમ આવી
 હતી ?

એ તો 'અહલી પહલી'
 માગવા આવી હતી.

એટલે ?
 હવે હાળીના દિવસો આવ્યા.
 હાળી આવે એટલે છોકરાંઓ
 અહલી પહલી માંગે.

બા, એ બધાં શું બોલતાં
હતાં ?

એ ગીત બોલતાં હતાં.
તને એ ગીત આવડે છે ?
હા, મને એ ગીત આવડે
છે.

હું તારા જેવડી નાની હતી
ત્યારે 'અહલી પહલી'
માગવા જતી.
મને એ ગીત ગાધ
સંભળાવને.

મને એ બહુ ગમે છે.

લે સાંભળ, ગાઉં છું.

અહલી દેને.

પહલી દેને.

મોટા ધરનું માણું દેને.

નાના ધરની પાલી દેને.

પાલીમાંથી પવાહું દેને.

પવાહામાંથી જોબો દેને.

જોબામાંથી મુઠી દેને.

મુઠીમાંથી ચપટી દેને.

દેશે એને પાવડીયો પુતર

આપશે.

નહિ દે એને બાકુડો જમાડ
આપશે.

આ ઘેર રાશ,

આ ઘેર રાશ.

ધણી ધણીયાણી તાણે છાશ.

આ ઘેર ઉંખર,

આ ઘેર ઉંખર.

ધરની ધણીયાણી

રાંધે હુંખર.

આ ઘેર ઓટલો,

ઓ ઘેર ઓટલો.

ધરની ધણીયાણી જમે સેટલો.

છાશીયા રે ઘઉં,
 બાધ છાશીયા રે ઘઉં,
 આ ઘેર દો તો પેલે ઘેર જાઉં.

ગીત તો બહુ મજનું છે બા.
 પણ બા, તમે એને દાણા
 દીધા તેવું એ શું
 કરશે !

એનાં એ બધાં ખજૂર
 દાળીયા લેશે.

પછી ?

પછી સૌ ભેગાં બેસીને ખાશે.

વિસામો ૧૩મો

તિલક મહારાજ

દાદાભાઈ નવરોજી

મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી

મહમદઅલી

શૌકતઅલી

લાલા લજપતરાય

દેશખંધુ દાસ

અરવિંદ વોષ

સરોજિની નાઇડુ

રવીન્દ્રનાથ ઠાકુર

પંડિત મોતીલાલજી

પંડિત મદનમોહન માલવીય

હકીમ સાહેબ અજમલખાન

પગલું ઉઠાવું

ડાશીમા, એક વારતા કહેશો?

હા, મારી કને બેસો.

માથ, મોટી વારતા કહેજો,

હો કે.

ભલે, મોટી વારતા કહીશ.

સાંભળો.

એક હતો અગ.
એને લાંબા લાંબા પગ.
પછી ?

પછી આબ્યું પછવાડું
ને આડી આવી ભીંત.

આટલી તે હોય ? આ તે
સાવ નાની છે.

ઠીક ઠીક, સાંભળો.

બોલશોમા કોઈ.

વારતા રે વારતા,
ભાભો ઢાર ચારતા,

મુઠી બોર લાવતા,
છોકરાં સમજાવતા.

થયાં સૌ રાજી ?

બસ, આટલામાં વારતા પૂરી
થઈ ?

હાસ્તો.

ના મા, આટલી વારતા ન
ચાલે. અમને તો આથીય
મોટી વારતા ગમે.

વારૂ, ત્યારે સાંભળો. હવે
મોટી વારતા કહું છું.

કહાણી કહું કૈયાં,
 સાંભળ મારાં છેયાં.
 છેયે માંડયું હાટ,
 ત્યાંથી નીકળ્યો ભાટ.
 ભાટ ખોદાવે કુઈ,
 ત્યાંથી નીકળ્યો સુઈ.
 સુઈ સંચારે દોરો,
 ત્યાંથી નીકળ્યો વોરો.
 વોરો ખાય દાળીયા,
 કાઠે એટલા કાળીયા.

કાળીયા મેં વાડે
નાખ્યા.

વાડે મને વેલો આપ્યો.
વેલો મેં ગાયને નાખ્યો.

ગાયે મને દુધ આપ્યું.
દુધ મેં મોરને પાયું.
મોરે મને પીંછી આપી.
પીંછી મેં પાદશાહને
આપી.

પાદશાહે મને ઘોડો
આપ્યો.

ઘોડો મેં બાવળીયે
ખાંચ્યો.

બાવળે મને શૂળ
આપી.

શૂળ મેં દીધે ખોસી.
દીધે મને માટી આપી.
માટી મેં કુંભારને
આપી.

કુંભારે મને ઘડુલો
આપ્યો.

ઘડુલો મેં માળીને
આપ્યો.

માળીએ મને ફૂલ
આપ્યાં.

ફૂલ મેં મહાદેવને
ચડાવ્યાં.

મહાદેવે મને લાડવા
આપ્યા.

એક મેં ખાધો,
એક બાએ ખાધો,
એક બાપાએ ખાધો.
ને એક મોટા ભાઈને
મોટે રાખ્યો.

કાળીયો કુતરો
આવ્યો ને
મોટા ભાઈનો ભાગ
ખાઈ મયો.

આંધે આંધ્યાં મોર ને
 વારતા કહેશું પોર.
 ગોખલામાં ગોટી ને
 વારતા કીધી મોટી.

વીસામી ૧૪મી

માને રાજ પગે લાગજો.
માની સેવા કરજો.

બાપને રોજ પગે લાગજો.

બાપની સેવા કરજો.

ગુરુને પગે લાગજો

ગુરુની સેવા કરજો.

ભગવાનની રોજ પ્રાર્થના

કરજો.

અલ્લાની રોજ બંદગી કરજો.

માબાપ રાજી તો પાપ જાય હાડી,

ગુરુજન રાજી તો વિદ્યા આવે ઝાડી.

વન્હે માતરમ

મુદ્રક: રામદાસ મોહનદાસ ગાંધી
નવજીવન મુદ્રણાલય, અમદાવાદ

